

Van egy bekeretezett képem róla, Baranyai László írótól kaptam néhány évvel ezelőtt. Móser Zoltán fotójának reprodukciója. A műhely falán lóg. Azért ott, mert nincs dolgozószobám, pontosabban a műhely a dolgozószobám. Ahol viszont nincs fűtés. Most tíz fok van itt, odakint esik az eső. Beöltöztem, megittam egy pohár tokaji furmintot. Nyilván szekszárdit kellett volna, kékfrankost, de nem volt kéznél. Az esőzúgás mélyén macskabaglyok huhognak.

Györffy Ákos 39

ÁTFÉNYLIK RAJTUK

A képen szőlőtőkék között ballag lefelé, messzebb egy erdő csíkja, még messzebb a párában alig látszó szőlőhegyek. Szekszárdon készülhetett, a Porkoláb-völgy környékén, Mészöly Miklós életének – egyik – centrumában. A szőlőhegyek csendjét valamelyest ismerem. Alig ismerek mélyebb csendet. Egyszer egy egész nyári délutánt töltöttem egy szőlőhegyen, egyedül. Ahogy tőkék leveleit mozgatta a szél. Rovarneszek. Egy fa lassan mozgó árnyéka a présház tetőcserepein. Azon a délutánon sokszor jutott eszembe Mészöly. Láttam, ahogy ül egy másik fa alatt. *Az atléta halálát* írja épp, néha felnéz, érzi a semmi máshoz nem hasonlítható pinceszagot, ahogy a nyitott ajtón át hullámokban kicsap.

A képen csak a hátát látni. De ha nem tudnám, ki van a képen, valószínűleg akkor is megismerném. A tartásáról. Alkatilag apámra emlékeztet. Van egy jellegzetes szikárság, manapság már alig látni ilyen alkatot. A kép kerete pókhálós, de nem nyúlok hozzá. Illik hozzá ez az észrevétlenül terebélyesedő pókháló. Mintha a kép teréből bomlana ki.

Amikor először olvastam Mészölyt, azonnal a hatása alá kerültem. Talán a *Nyomozás* című novellaciklusa lehetett az, valamikor a kilencvenes évek közepén. Ez a harmincoldalas, csodálatos szöveg, amelynél tágasabbat nemigen ismerek. A tágasság amúgy is Mészöly egyik kedves kifejezése. Egyik esszéketének címe: *A tágasság iskolája*. Ez a tágasság az, ami Mészölyt a leginkább jellemezte. Az idő tágassága, a tér tágassága, a történelem tágassága. A *Nyomozás* időkezelésében mutatkozik meg talán a legszebben a mészölyi tágasság. Olykor évtizedek, esetleg évszázadok választják el egymástól a mondatait, mégsem érzem egy pillanatra sem, hogy ide-oda ugrálnék az időben. Nincs ugrálás, csak hömpölygés van. Valahogy úgy, ahogy a Duna sodra ragad magával Kisoroszi fölött, a szigetcsúcsnál. Ha lemerülök a víz alá, hallom, ahogy surrognak az egymásra csúszó kavicsok az áramlásban.

Mészöly mondataiban mindig benne van az „egész”, akármit is jelentsen ez. Mert tényleg nagyon nehéz lenne megfogalmazni, hogy mi is az egész.

Annyit talán el lehet mondani róla, hogy mindenestül a hagyományban állt, a magyar történelemben, a közép-európai történelemben, minden mondata mögött ezek az időbeli és térbeli távlatok húzódnak. A mézőlyi mondat tartó szerkezetének alapjait a római időkben rakták le, amikor Szekszárdot még Aliscának hívták.

A *Nyomozás* elemi erővel hatott rám, éreztem, hogy ez valami más, valami olyasmi, ami lényegét tekintve túl van az irodalmon, inkább egyfajta természeti tünemény. Később látnom kellett, hogy szinte minden írását átjárja ez az organikus látás, ami már nem is egészen emberi. Vagy nagyon is emberi, de olyan erővel és intenzitással emberi, ami ma már szinte ismeretlen az irodalomban. Mézőlyben volt valami archaikus, kemény minőség, a figyelme egy természeti lény figyelme volt, egyszerre egy szarvasé, egy parlagi sasé és egy sokat látott férfié.

Regényei, a *Saulus*, *Az atléta halála* és a *Film* három markánsan különböző megközelítése ugyanannak a célnak vagy kérdésnek. Mi történik az emberrel, ha az élet határpontjaihoz ér, milyen döntéseket hoz, lehetnek-e döntései. Látszik-e Isten ezekről a határpontokról. Mézőly nem volt vallásos, miközben kizárólag a metafizikai kérdések foglalkoztatták. Úgy volt vallásos, ahogy a szlovén költő, Tomaz Salamun írja egyik versében: „Vallásos vagyok, mint a szél vagy az olló.”

„Nem kell kőtáblára vésni – rajta van” – ahogy egyik naplóbejegyzésében írja. A világban eredendően létező transzcendens mozzanat foglalkoztatta, semmi más.

Bármiről is írt, a mélyebb rétegekben mindig látszanak a szőlőhegyek szurdikjai, a gemenci ártér, a tolnai dombvidék. Utolsó kisregényében, öregkori főművében, a *Családáradás*ban ennek az elsüllyedt Pannóniának állított megrendítő emléket. Ha Mézőlyt olvasok, mindig úgy érzem, hogy rajta keresztül beelátok a kollektív emlékezetbe, valami közösbe, amit csak igen felületesen hívhatunk történelemnek.

Ez már nem a történelem, sokkal inkább a jungi értelemben vett kollektív tudattalan. Mézőly tájai és alakjai szinte mitikusak, miközben az övéknél pontosabb leírásokat és megfigyeléseket elvéve találni a magyar irodalomban. Ha nagyon közelről figyelünk valamit, ha a legapróbb részletek mélyére ásunk, az Univerzum szerkezete tárul fel.

Mézőly ebben volt nagy, a közelítéseken keresztül jutott el a fokozhatatlan távlatokig.

Sokat tanultam tőle, talán tőle tanultam a legtöbbet, bár nehezen tudnám megmondani, pontosan mit is tanultam. Mézőlynél az ember végül is mindig a csendhez jut el. Róla lehet a legjobban hallgatni. Addig feszítette a mondatait, hogy végül áttetszővé váltak. Átfénylik rajtuk a dolgok mögötti örök hallgatás.

Egyszer, sok évvel ezelőtt egy Szekszárd fölötti présházban éjszakáztam. Kolbászt sütöttünk, száraz vörösbort ittunk a diófa alatt, a bozótban róka járt. Mészölyről beszélgettünk, és volt egy olyan pillanata az estének, amikor fizikailag éreztem a közelségét. Mintha a diófa törzsének repedéseiből hallgatott volna minket. Vagy mintha ő maga lett volna a 41 diófa. Ami érzésem szerint nem is állt olyan távol az alkatától. Számára egy fa ugyanolyan jelentőséggel bírt, mint egy ember. Azt hiszem, szívesen lett volna egy öreg, terebélyes diófa valahol a Porkoláb-völgyben. Ki tudja, talán az is volt.

